

ורכז מאמרים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

382

פרשת במדבר

תשפ"א

מאוצרות אמונים פניני אמן ותפלה בפרשה

להתאסף לפני הארון ולהתפלל על כבוש יריחו, וכן תנוספנה לתפלה שלוש מעלות: א. 'מקומה' לפני ארון ה'. ב. 'צורתה' - ברב עס. ג. 'מועדה' - בשבת, שהוא זמן המיעד לתפלה, והתפלה מתקבלת בה ביותר. כפי שנקרא בראשי התבות של שמה: 'שגורה תפלת' בפי'.

באופן נוסף באר רבי ראובן מרגליות:

בנוגע למצות התפלה הביא הרמב"ם (ספר המצוות עשה ה) את דרשת חכמים (מדרש הגדול ראה) מלשון הפסוק (דברים ו א): "ואתו תעבד" - "עבדהו במקדשו", ובאר הרמב"ם: "כלומר: ללכת שם להתפלל בו ונגדו". מדברי הרמב"ם מוכח שהלכה זו היא חלק בלתי נפרד ממצות התפלה, ולכן מעשר הדין ראוי היה שיתפללו ישראל דוקא לפני ארון ה'. לפי זה מובן מדוע בקש יהושע מבני ישראל שלא יתרחקו מהארון בשבת יותר מאלפים אמה.

רבי זלמן סורוצקין למד מדברי המדרש הללו מקור לכך שיש להתפלל דוקא בבית הכנסת, וכמאמר חכמים (ברכות ו א): "אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת". שהלא יהושע הורה לשבת בתחום הארון בשבת כדי שיוכלו להתפלל לצדו, הרי שבמקום המקדש התפלה נשמעת יותר. ואם כן, כיום שחרב המקדש, על האדם להקפיד ולהתפלל במקדש מעט.

'חמשה מאמרות': נפש תיה א"ח תג; אונים לתורה'

בזכות נדגל - 'מלא ה' כל משאלותיך'

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו" (ב ב)

דרש הי"טח משה:

כפי שבמדבר חנו השבטים על דגליהם סביב למשכן, כך גם אנו; בכל מקום שבו אנו עומדים להתפלל, עלינו לכוון את פנינו ולבנו כנגד מקום המקדש (ברכות ל א), ובשכר זאת תתקבל תפלתנו לרצון. לענין זה רמז דוד המלך באומרו (תהלים כ ו): "ובשם אלקינו נדגל" - כשנזכיר 'שם אלקינו' בתפלה, נדגל - נכון פנינו ולבנו כנגד המקדש, כפי שהיה כשסבבו הדגלים את המשכן, ואזי מבטחים אנו כי "מלא ה' כל משאלותיך".

'תפלה למשה' תהלים כ ז

'מלוי ידים' לאמן'

"אלה שמות בני אהרן הכהנים המשחים אשר מלא ידם לכהן" (ג א)

דרש רבי יעקב ליב בענדזאמין:

"מלא ידם לכהן" - סופי תבות אמן. משמעות לשון 'מלא ידם' היא חנוך, כדברי רש"י (שמות כח מא): "כל מלוי ידים - לשון חנוך". מכאן רמז לחובת חנוך הבנים לעגית אמן על כל ברכה. כפי שפסק הרמב"ם (ארו"ח קכד ז): "ילמד בגיו הקטנים שיצענו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן, יש לו חלק לעולם הבא".

על האדמו"ר בעל 'שפע חיים' מצאנו מספר כי נהג לחלק בשבת פרות לילדים קטנים. הם היו מברכים לפניו והוא היה עונה אחריהם 'אמן'. היתה זו עבודת קדש מיוחדת בעבורו, ואף כאשר שכב על ערש דוי כשהוא מסבב ביסורים, לא ותר על מנהגו זה. למרות חלשתו הרבה ישב במשך שעה ארבע וענה אמן אחר הילדים שברכו על פרותיו.

'חלק יעקב': 'דרכי הלכה' [להגות שמרן] הל' ברכות הנהנין סי' כה

בפרושו לפסוק הביא רש"י את דברי המדרש על פסוק זה (במ"ב טו): "כשהלך להקריב את יריחו, אמר להם יהושע: 'עתידי' אתם לעשות שם את השבת, אל תרחקו מן הארון יותר מן אלפים אמה לכל רוח, למה? שתהיו רשאים לבוא להתפלל לפני הארון בשבת".

ויש להבין מדוע הקפיד יהושע שיתפללו דוקא לפני הארון, הלא אף אם יתרחקו מהארון יוכלו להתפלל במניין בכל מקום שיהיו?

באר האדמו"ר רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש: באותה שבת שבקש יהושע מהעם לשבות בקרבת הארון נפלו חומות יריחו (ירושלמי שבת א ה). הפלתו, כידוע, לא התבצעה באמצעים גשמיים, אלא היה צריך להתפלל ולבקש על כך. וכפי שכתב ה'כלבו' (סי' טו) שתקן יהושע את תפלת "עלינו לשבת" בשעה שבכש את יריחו. לפיכך בקש יהושע שבאותה שבת יחנו סמוך למשכן, כדי שיוכלו

ברוך שייצרנו בבחינת 'בראשית'

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם" (א ב)

לכאורה, די היה לכתב: "שאו את כל עדת בני ישראל", מדוע נקט הכתוב: "שאו את ראש...?"

פרש רבי שלמה יהודה טאבאק מסיגוט:

בקשה התורה להדגיש בכך כי לכל יהודי יש עוד מיחד שלשמו נשלח לעולם, ומעולם לא נשלח אדם לבצע יעוד זה לפניו. לפיכך אמר הכתוב: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל". ללמדך שכל אחד מבני ישראל הרי הוא בבחינת 'ראש' וראשון ביחס לתפקיד שלשמו נברא, ומפני חביבותם זו הם נמנו.

בכך יש לפרש אף את סדר השבחים בתפלת 'מודים דרבנן': "ויצרנו יוצר בראשית"; לכאורה לפי סדר הבריאה היה צריך לשנות את הסדר: "ויצר בראשית ויצרנו"? ויש לומר כי כונתנו לשבח בכך על המעלה האמורה שייצירתו של כל אחד מישראל היא בבחינת "יוצר בראשית" - שמועולם לא נוצר אדם כמותו.

ערך ש"י

קיום מצות 'אהבת' במניית הברכות

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם" (א ב)

מלשון הרמב"ם (תפלה ז טו) על תקנת מאה ברכות: "ומונה כל הברכות עד שישלים מאה ברכות", ד"מ הגר"ז מבריסק, כי מעלה מיוחדת בקיום התקנה היא למנות בפעל את הברכות עד להשלמת מאה.

על פי דברי רש"י בפסוק הקודם: "מותוך חבתו לפניו מונה אותם כל שעה", באר הגר"ז זילברשטיין רבה של 'רמת אלתן' אף את טעם מניית הברכות: כפי שצוי הקדוש ברוך הוא למשה למנות את בני ישראל נבע מחמת רב חביבותם לפניו, כך גם מניית הברכות היוצאות מפיו נועדה כדי להראות את אהבתנו לקדוש ברוך הוא.

'תשובות והנהגות' ח"ב סי' קכט; 'חשוני' חמד' יומא נה א

עקר התפלה - כנגד הארון

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו" (ב ב)

לפני עשרים שנה בליל שבועות תשס"א נפטר הרה"ג רבי משה הורוויץ, אחד מהמיוחדים שבאברכי פולל 'חזון איש'. לאחר פטירתו התגלה בחלום לחברותא שלו ואמר לו: "יש להקפיד על עניית אמן, שכן בשמים כועסים שלא עונים אמן" (נוטרי אמן' ח"ב עמ' שכ).

"אין גדול לפני הקדוש ברוך הוא יותר מאמן שישראל עוניו" (דבר"ר ז א).

יגדל' (ה): העקר הרביעי - קדמות ה'

מציא כל נמצא

העקר הרביעי מלמד אותנו כי השם יתברך קדם לכל נברא, והוא ברא את הבריאה יש מאין. שלא כבשר ודם שאינו יכול ליצר אלא על בסיס חומרים קיימים, העולם שברא הקדוש ברוך הוא הוא יצירה חדשה לגמרי. לפני בריאת העולם לא היה קנס דבר מלבד ה', אפילו משגי ה'זמן או המקום לא היו, וה' יתברך הוא 'המציא כל הנמצא' (רמב"ם, פיה"מ סנהדרין הקדמה לפרק י, סודי התורה א א).

עקר אמונה זה בא להוציא מדעת הטוענים שהבורא יתברך ברא את העולם מחומרים שהיו קיימים כבר, וכפי המספר במדרש (בר א ט) שפילוסוף אחד טען בפני רבן גמליאל: 'יצר גזול הוא אלקים, שמצא סמימים טובים שפינו אותו: תהו, ובהו, וחשך, ורוח, ומים ותהומות'. רבן גמליאל דחה את דבריו בתורם בצטטו פסוקים המלמדים שכל הברוא שפנה אותו פילוסוף נברא על ידי הקדוש ברוך הוא. על החשך נאמר (ישעיה מה י): 'יוצר אור ובורא חשך', על הרוח נאמר (עמוס י): 'יוצר הרים ובורא רוח', וכך המשיך רבן גמליאל והביא פסוקים המפרשים כי ה' ברא את כל הדברים שפנה אותו פילוסוף.

מקורו של עקר זה מצטט הרמב"ם (פיה"מ שם) את הפסוק (דברים לג כ): 'מענה אלקים קדם'. הכוונה 'אלקים קדם' מלמד אותנו כי ה' קדם לכל, וכל הנבראים נבראו על ידו יש מאין. וכפי שפרש אף הספרותנו כנוי זה (שם): 'א-לה קדמון וכל זולתו מחדש מאותו'.

הבורא הוא קדמון לכל הנבראים

את עקר אמונה זה מתאר המשורר בפסלים: 'קדמון לכל דבר אשר נברא'. לשון 'נברא' משמלת דבר שנוצרה 'יש מאין', למפת זאת לשון 'נוצר' מסמלת דבר שנוצר מחומר קיים, וכמשמעות השגורה לתאר: 'יצור' - המקצב חמרים ויוצר מהם דבר מה. לפיכך בבית זה המלמד על קדמות ה' דקדק המשורר ונקט: 'קדמון לכל דבר אשר נברא', ולא 'אשר נוצר' לכן הבית הבא, המלמד שהוא יתברך קדם לכל הנבראים וכל חמר לכל הנוצרים' שפירגתם נמוכה יותר (מגיד דקדק שפירא שער הרמב"ם).

המשורר מדגיש כי הבורא הוא 'קדמון לכל דבר אשר נברא' - לא רק לנבראים שהתפרשו במלאכת הבריאה, אלא גם לאותם נבראים שבריתם לא התפרשה בתורה. וכפי שכתב רש"י בפסוק: 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' (בראשית א א), נבחרה בריאת הנבראים כלם: 'את השמים' - לרבות תולדותיהם, ו'את הארץ' - לרבות תולדותיה' (שם). אף על פי שיש נבראים שבריתם לא נכתבה בפרוש, עלינו לדעת כי כלם נבראו על ידי הבורא יתברך.

הזמן נברא בבריאת העולם

כפי שהתבאר, אף המשוג 'זמן' נברא

בעת בריאת העולם. נתן לזמן זאת אף מופך שבצורתה על שמירת השבת כתבה התורה (שמות כ א): 'כי ששת ימים עשה ה' ולא: כי בששת ימים עשה ה', משום שכוונתה ללמדנו כי עצם המשגים 'מים', שבת וכל משגי הזמן, הם חלק ממעשי בראשית (פיר צדיק ח"א קדשת שבת מאמר ב). יסוד זה אף נרמז בפסוק הראשון בתורה: 'בראשית' - את מסגרת הזמן המאפשרת לאדם את הבדיל בין עבר לעתיד ובין ראשית לאחרית - 'ברא אלקים' (לוקוט קהתי קדש עמ קנב, בשם האדמו"ר רבי משה צבי מסרנא).

משמעות המשוג 'קדמון' בפני בני תמותה היא קדמותו של פרט אחד באופן יחסי לפרט אחר, בתוך מסגרת הזמן הקיימת בתודעתנו מראשית ימות עולם ועד עתה. אולם כאמור הקדוש ברוך הוא קדם אף למשג 'זמן', ולפיכך אין ראשונותו כיתר הנבראים שפנה אותם לפני שהם ראשונים ביחס לחבריהם, אלא 'ראשון ואין ראשית לראשיתו'. ראשונותו של הבורא היא בלתי מוגבלת ובלתי משגת, שהרי הוא 'מעלה מן הזמן ואין לו שיכות למשגי הזמן המפרים בקרבב בידו אנוש התנוגים תחת קמשתל הזמן (סוד הגיבור: דרך מותוה' [צמח צדק] באמת אלקות א').

הקדשת לוי' (משפטים) מבאר כי עקר אמונה זה הוא ההסבר לעצדה שמוחשבתו של האדם אינה יכולה לתפס את ההשגה האלקית, ואלו דבריו: 'כי אי אפשר למחשבה להשיג מחמת דמחשבה היא מחדשת, והקדוש ברוך הוא קדמון לכל'. המחשבה היא בריאה מחדשת שנוברא על ידי הבורא, כיתר הנבראים, ויכולה היא לפענח דברים שיש לה מכנה משתף אתם, אבל אי אפשר להשיג באמצעותה את מהות הבורא. מחשבתו של האדם מוגבלת לא רק משום שהיא תלויה בכחות הגוף המוגבלים, אלא משום היותה היא עצמה בריאה מחדשת כשאר הנבראים.

בשחון במי שברא יש מאין

אדם המפנים יסוד זה יבטח בה' ולא יאדם ממראות הזמן. גם אם מתגשגש עליו צרה וסכנה עתידית מכל צד, ואין הוא רואה שום פתח הצלה באפק, ידע ויזכר כי אותו בורא קדמון שיצר את הנבראים כלו יש מאין, יכול לעמוד לימינו ולהמציא לו פתח הצלה.

על פן אמרו חכמים (ב"ר סח ב) כי בצאת יעקב מבאר שבע, לאחר שנטל עשו את כל זמנו והותירו בערום ובחסר כל, אמר את פרק חכ"א מספר התהלים הפותח בפסוקים: 'שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי; עזרי עזרי עזרי' (עשה שמים וארץ). ובאר זאת המשגיח הגה"צ רבי אליהו לופיאן כאשר ראה יעקב כי הוא נותר בדידו ריקות, התחזק במדת הבשחון ואמר: 'מאין יבא עזרי' - דוקא מה'אין, בוטח אני כי: 'גב' עזרי'. שהלא: 'עזרי עזרי' ה' עשה שמים וארץ' - ואף השמים והארץ נבראו 'יש מאין' (לב אליהו בראשית ע"ט).

קדמון לכל דבר אשר נברא ואולם אין הפונה קדמון בתוך מסגרת הזמן הקיימת, כמורגל בלשון בני אדם אלא הוא ראשון ואין ראשית לראשיתו שהרי אף הזמן הוא בריאה שהוא יתברך ברא.

תפלה שסגרה מעגל

מעבודה, והחלטתי לנצלם לעשית סדר בביתי. במהלך העבודה נתחלתי בקפסות קרטון סגורה, וכאשר פתחתי אותה גליתי כי היא מכילה אסף של קלטות ישנות מתקופת ילדותי. התחלתי לעבר על הקלטות; אחת מהן נשאה על גביה מדבקה שבושרה על תכנה: 'מסבת סיום חמשה חמשי תורה - סיון תשס"ב'. היתה זו קלטת-מוזרת מאותה מסבה מרגשת שחיותי כילד, ורשמתי נותר בי עד עצם היום הזה.

החלטתי להאזין לקלטת, ולקול צלילי המסבה החלו רגשותי לגאות. בבת אחת נשאבתי אחרונה לאותם ימים רחוקים שבהם הייתי ילד תמים ויגיש כל כך. התרגשותי הגיעה לשיאה כששמעתי אותה, הרבה, מתחיל לדבר עם הילדים הרבים על חשיבות למוד התורה ועל היותם ישים לנו, ילדי הקדש, כשאנו זוכים לסיים את כל חמשת החמשים.

הדברים החמים שיצאו מפיו קורנו בבת אחת את מפר האטימות שעטף אותי במשך שנים כה רבות. כאלו הקלטות הגיעה לסימה מצאתי את עצמי טובע בים של דמעות ונועה בככי חסר מצעורים.

כאשר סגרת רוחי נרגעה הבטתי בקלטת, והמלה 'סיום' כמו זרחה מעל פניה לגנז עיני. לב האבן שבחתי התרפה, וקול בתוכי קרא לי לנצל את הרגע הקדוש הזה. כעור באפלה נששתי את דרכי לבית הפנסת הסמוך ושלפתי מהארון את הגמרא הראשונה שנחתלתי בה. היתה זו מסכת ביצה מבארת. התחלתי ללמוד אותה במסרה לסיים.

למוד עלה לי בקשי רב. עשרות פעמים חשבת להשבר, אולם מלותיך החמות עזרו הדדו באוני ונתנו לי כח להמשיך הלאה בחרוק שנים. כך נאבקתי במשך כמחצית השנה. בכחות על אנושיים חטפתי עמוד ועוד עמוד עד שזאתי לברך על המגמר.

בקשתי לערוך סיום ענק ומפאר כראוי, אולם בודד הנני ולא מצאתי עם מי לחגג, מלבד קודשא בריך הוא ושכינתיה. הגעתי היום לכאן כשבידי כבוד קל והתלבטתי בפנה כדי ללמד את הקטע המסיים את המסכת. תוף של למוד הפלגני מחשבובי אל תקופת ילדותי, אל ימי התם והטהר שבהם חשתי כילד המאשר בתבל. לך שזכה לסיים חמשה חמשי תורה, ונרקע שמעתי את קולך, הרבה, מורום ומחנה...

הנה שוב אני זוכה לסיים. והפעם, לראשונה בחיי, אני מסים מסכת שלמה מתלמוד בבלי...

לשמוחשובות אלו מתרוצצות במחי הרומי את עיני, ומבעד למסך הדמעות הבחנה, לא פחות ולא יותר בה, רבה' יענקל' האהוב, שבוכותו הגעתי עד הלום.

הייתי צריך כמה שניות להבין שאניני הזהה. פן זהו הרבה בכבודו ובעצמו. משמים שלחו לי אות, להראות לי כי מנחתי - חסאתי התקבלה לרצוני!

הנני שב לתורה, בשמחה ובגילה. שלובי ירוע יצדו הרב ותלמידו הצעיר בדרך השבת אל מקום הרנה והתפלל, אל אותו מקום ששם החל הכל, לחגג את סגירת המעגל. לחגג סיום מסכת-חיים רותית בדידות וסבל ותחלתם של חיים עשירים בתוך, חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים.

הרעים שגורעו בלבו של נחמן הקטן, באותה תפלה חמה ותמימה של רב בישראל על נפש תלמידיו הרבים, אז באותו לילה רחוק, נכטו במשך שנים. פרוותי המפארים נקצו זה עתה, בדיק בצללה המוקבל שבו שב הרב למקום תפלתו הקבוע להתפלל על נפש תלמידיו הרבים בהווה. אפופי רגשות ופרדו השנים זה מה, אולם הקשר ביניהם לא פסק והוא ממשיך עד עצם היום הזה. כמה וכמה מסכתות סים נחמן מאז ועד היום, גם ביה כשר בישראל הקים, ושלחבת התפלה עודנה מאירה את דרכו במסלה העולה בית א-ל.

התנוף והמנחה גליון כב